

Alle seinen op groen voor meer natuur en recreatie in de stad

Derk Jan Stobbelaar
Hugo Hoofwijk

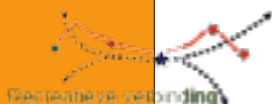

Figuur 1.

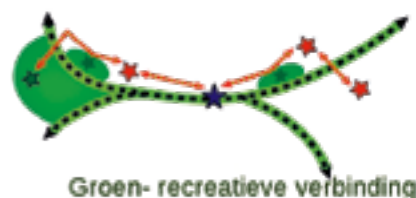
Het Groene Spoor door Amersfoort

Groene verbinding

Recreatieve verbinding

Groen- recreatieve verbinding

Legenda	
●●●●	Spoor
★	Toeristische trekpleister
★	Groene trekpleister
★	Station
—	Groene verbinding
—	Recreatieve verbinding

Of een project succesvol is, hangt niet alleen af van de inhoudelijke kwaliteit ervan. Vaak is het minstens zo belangrijk dat op een gegeven moment verschillende ontwikkelingen samenvallen. Hoewel dat maar voor een beperkt deel te sturen valt, is het belangrijk te onderkennen wanneer deze gelegenheid zich aandient.

Figuur 2.

Amersfoort heeft een aantal ruimtelijke knelpunten die vergelijkbaar zijn met die van veel andere steden, zoals gebrekkige ecologische en recreatieve verbindingen tussen stad en ommeland, onvoldoende buitenspeelruimte voor kinderen, het stedelijk warmte-eiland, een fragiel watersysteem en voortschrijdende verstening. Als antwoord op met name de eerste twee ruimtelijke opgaven ontwikkelde de lokale vereniging Duurzaam Soesterkwartier het concept het Groene Spoor.

In het kort komt het Groene Spoor neer op het creëren van een groenrecreatieve verbinding tussen de stad (meer specifiek: het Eemlein en de ri-

vier de Eem) en het ommeland (meer specifiek: het groengebied Birkhoven – Bokkeduinen); zie figuur 1. Voor een groot deel loopt het tracé van de beoogde groenrecreatieve verbinding over het industrieel erfgoedcomplex De Wagenwerkplaats (de voormalige 'Werkplaats tot herstellen van spoorwegmaterieel' van de N.S.). Voor een ander deel loopt het tracé over terreinen die nu nog braak liggen. Voor beide stukken geldt dat er een forse kantoor- en woningbouwopgave op ligt. Daarnaast loopt een deel van het Groene Spoor over terrein dat al definitief is ingericht, zoals de Mondriaanlaan en het Eemlein.

Vereniging Duurzaam Soesterkwartier begon een aantal jaren geleden met de realisatie van kleine bouwstenen van het Groene Spoor, onder andere het inrichten van een speeltuin en het vergroenen van het tracé. Omdat de vereniging behoefte had aan een integrale visie op het gebied, en ook aan concrete plannen om de integrale visie uit te werken, benaderde ze de Wetenschapswinkel van Wageningen UR voor een onderzoek hiernaar.

Uitwerking van het concept het Groene Spoor

De wetenschapswinkel startte een inventarisatie van grondeigendom, interviewde omwonenden en bestudeerde literatuur naar de problematiek in Amersfoort en over oplossingen elders. Uit die studie bleek dat het Groene Spoor inderdaad de potentie heeft om uit te groeien tot een volwaardige groenrecreatieve verbinding tussen stad en ommeland, en daarmee een passant ruimte voor bewonerswensen kan bieden zoals buitenspeelruimte voor kinderen. Niet overal echter zullen de groene en de recreatieve verbinding volledig samenvallen

(zie figuur 2). Daar waar ze samenvallen, versterken ze elkaar. Daar waar dat niet kan - soms loopt de ecologische verbinding over terrein waar de mens niet mag komen en soms loopt de recreatieve verbinding door stenig gebied, langs cultuurhistorische gebouwen, waar de natuur wat minder te zoeken heeft - moeten ze elk hun eigen plek krijgen.

In een reeks schets- en ontwerp sessies met de belanghebbenden zijn deze bevindingen vertaald naar concrete inrichtingsvoorstellen voor de verschillende percelen. Voor de percelen die al hun definitieve inrichting hebben (zoals de Mondriaanlaan), beperkt dit zich veelal tot een wat groenere aankleding. Maar veel percelen van het Groene Spoor liggen op dit moment nog braak, daar kunnen verdergaande plannen worden gerealiseerd. Deze percelen hebben een invulling toebedacht gekregen zoals stadslandbouw, natuur, cultuur, spelen, ecologische verbinding of recreatieve verbinding (zie figuur 3). Dat deze functies in eerste instantie vooral als 'tijdelijk' worden ingestoken, is omdat de meeste percelen uiteindelijk waarschijnlijk een andere bestemming (veelal kantoor- of woonfunctie) krijgen. Voordeel van het stempel 'tijdelijk' is dat de procedurelast van tijdelijke ontwikkelingen veel beperkter is dan die van definitieve ontwikkelingen. Bovendien zou het kunnen dat deze tijdelijke groene functies dermate aan een behoefte voldoen, dat ze overleven; ook wanneer deelgebieden na verloop van tijd hun definitieve invulling krijgen.

Adoptanten

Het is de vereniging Duurzaam Soesterkwartier gelukt om voor een aantal (maar nog niet voor alle) percelen een partij te vinden die zich als 'adoptant' in gaat zetten voor het vestigen van een tijdelijke functie op 'zijn' perceel. Voor enkele van de percelen waar nog geen 'adoptant' gevonden is, neemt de Werkgroep Het Groene Spoor van de vereniging het voortouw in de ontwikkeling.

- Een op de Wagenwerkplaats gevestigd landschapsarchitectenbureau heeft een ontwerp ge-

Figuur 3.

Mondriaanlaan na de herplanting in januari.

De zandspeelplaats werd herplant.

maakt voor een tijdelijk park. Dat is inmiddels door de werkgroep het Groene Spoor gerealiseerd, inclusief een nieuwe ontsluiting naar de achtergelegen woonwijk.

- Het Trapezium is met ruim één hectare het grootste braakliggende terrein buiten de Wagenwerkplaats. Na aanvankelijk enthousiasme van de kant van de projectontwikkelaar staan de plannen voor tijdelijke invulling (picknickplek, paintballocatie, stadscamping) ervan al weer een tijdje stil. Wel konden er langs de rand van het Trapezium bloembollen worden geplant en vinden er kleinschalige activiteiten plaats.
- In het uiterste hoekje van de Wagenwerkplaats zijn bloemen gezaaid; de gemeente leverde het zaad.
- Op twee geluidswallen zijn door een tuinarchitect, lid van de werkgroep, smileys in narcissen ontworpen. Deze zijn samen met gemeenteambtenaren gepoot.
- Langs de toegangsweg naar de Wagenwerkplaats zijn berken, vliegdenneren en vlinderstruiken geplant. Ook zijn er drie wadi's gegraven.
- De speeltuin vlak bij de Eem is aangekleed met brem en vlinderstruiken.
- De Mondriaanlaan is beplant met vlinderstruiken. Deze beplanting sluit aan op die bij de speeltuin en op die op de Wagenwerkplaats, zodat het Groene Spoor ook fysiek is gemarkeerd als een doorgaande route.
- Het idee om op het Eemplein bigbags neer te zetten met groene vulling wordt momenteel nader uitgewerkt.

Een ander belangrijk winstpunt is dat de omwonenden van het gebied meer betrokken zijn geraakt. Uit de eerste ronde interviews bleek dat ze toch enigszins 'met hun rug naar' het gebied woonden. Dat is niet raar omdat er op veel plekken voor

hen niet veel te doen was. Het onderzoek van de wetenschapswinkel heeft veel mogelijkheden aangedragen voor de inrichting van het terrein, waardoor het besef is gegroeid dat zij als bewoners sturend kunnen zijn in toekomstige ontwikkelingen. Er is meer eigenaarschap ontstaan en daar speelt de vereniging Duurzaam Soesterkwartier op in met haar suggesties voor inrichting.

Alle seinen op groen

Het Groene Spoor is een voorbeeld van een effectieve bottum-up groenaanpak. De door de wetenschapswinkel geformuleerde inrichtingsvoorstellen vielen in vruchtbare bodem. Dat komt mede door het samenvallen met enkele andere kritische succesfactoren:

- De crisis in de kantorenmarkt zorgde ervoor dat de braakliggende percelen niet onmiddellijk werden volgebouwd, maar braak bleven liggen. Aanvankelijk waren de terreineigenaren ervan overtuigd dat dit een tijdelijk dipje zou zijn en waren ze niet genegen om na te denken over alternatieve invulling. Inmiddels gaan de terreineigenaren er van uit dat het nog geruime tijd kan

Vlinderstruiken.

- duren voordat herstel optreedt en dat verloedering (en dus waardedaling) kan worden tegengegaan door het terrein tijdelijk anders te gebruiken.
- In het verleden was het nog zo dat spontane natuurontwikkeling een risicofactor was voor terreineigenaren en projectontwikkelaars. Immers: als zich een zeldzame soort op het terrein zou vestigen, dan kon dat de verdere ontwikkeling van het terrein ernstig vertragen. Om die reden werden braakliggende terreinen vaak geregeld omgeploegd. In 2009 werd de Beleidslijn Tijdelijke Natuur ingevoerd. Daarmee kregen terreineigenaren en ontwikkelaars a priori toestemming om natuur na verloop van tijd weer te verwijderen.
 - De gemeente Amersfoort heeft zich, in elk geval ten aanzien van dit project, laten kennen als een faciliterende overheid: ze denkt mee, stelt materiaal ter beschikking en geeft de Vereniging de ruimte voor zelfbeheer.
 - Niet alleen binnen de (gemeentelijke) overheid, maar ook onder burgers zijn bewonersparticipatie en zelfbeheer in korte tijd gevestigde concepten geworden. Daardoor heeft Vereniging Duurzaam Soesterkwartier, die in deze ontwikkeling voorop liep, nu het tij mee.
 - Het bewonersinitiatief Duurzaam Soesterkwartier was al een sterke beweging, die goed op weg was zijn Groene Spoor te verwezenlijken. De meerwaarde van het wetenschapswinkelproject is dat er een totaaloverzicht van het gebied gemaakt is, inclusief een catalogus met mogelijkheden per deelgebied. Met behulp van die inhoud zijn de geesten verder rijp gemaakt. Door de inzet van onderzoekers en (veel) studenten was het mogelijk inhoudelijk en procesmatig een diepgang te bereiken die de bewonersgroep alleen niet kon bereiken.
 - Binnen de Vereniging Duurzaam Soesterkwartier stond op het juiste moment de juiste persoon op om, met het inrichtingsplan van de wetenschapswinkel onder de arm, trekker te worden van het Groene Spoor. Hier is sprake van een wisselwerking: misschien was zonder het plan deze trekker ook wel niet gevonden, want met dit plan kon hij zijn energie richten.
- Al met al stonden diverse seinen op het juiste moment op groen, waardoor er ruimte ontstond (een window of opportunity) om iets te veranderen. Deze casus leert dat een bewonersgroep daar af en toe geluk mee moet hebben, maar leert ook dat het herkennen van deze factoren en het voor zover mogelijk actief naar de hand zetten hiervan, van wezenlijk belang is voor het welslagen van projecten.

Verder lezen

- Hugo Hoofwijk, Derk Jan Stobbelaar, m.m.v. Dorith van Gestel, 2013. Een groen spoor door Amersfoort. Multifunctioneel landgebruik geeft meerwaarde voor alle partijen. Wetenschapswinkel Wageningen UR, rapportnr. 294
- Een publieksvriendelijke folder met verschillende ideeën voor het gebied verder uitgewerkt: <http://edepot.wur.nl/251875>
- Zowel de Wetenschapswinkel als vereniging Duurzaam Soesterkwartier hebben diverse filmpjes gemaakt over Het Groene Spoor.
- Zie verder voor interventies in een bewonersinitiatief: De brandweer inroepen. Interventies van buiten. In: Stobbelaar, 2011. Bewoners maken het groen. Uitgeverij Landwerk.